

ANDRÉS BELLO Y EL DERECHO LATINOAMERICANO (*Congreso Internacional, Roma 10/12 dicembre 1981*), изд. La case de Bello, Caracas 1987, стр. 530

Књига "Андрес Бељо и латиноамеричко право" садржи радове, овде дате у форми чланака, који су поводом двестоте годишњице рођења Андреса Беља саопштени на међународном конгресу у Риму 1981. године (1). Како се о овом изванредном правнику који је много допринео уобличавању савреме-

(1) У одељку "Андрес Бељо и међународно право у Латинској Америци" налазе се следећи чланци: *Fernando Murillo Rubiera, La solidaridad americana en le pensamiento internacionalista de Andrés Bello*, стр. 23-55; *Massimo Panebianco, Andrés Bello (1781-1865) e l' internazionalismo latinoamericano*, стр. 57-83; *Héctor Gros Espiell, Andrés Bello y el Derecho Internacional*, стр. 85-94; *Isidro Morales Paul, La contribucion de Don Andrés Bello a la formulacion de los principios del Derecho Internacional en America*, стр. 95-131; *Virgilio Ilari, Osservazioni sul rapport fra Diritto Romano e Diritto delle Geni nel pensiero di Andrés Bello e nelle fonti per i Principios de Derecho Internacional*, стр. 133-149; *Paolo Fois, Dal Diritto Internazionale americano al Diritto dell' integrazione latinoamericana: il contributo di Andrés Bello*, стр. 151-157; *Jurgen Samleben, La relacion entre Derecho Internacional publico y privado en Andrés Bello*, стр. 159-169. У одељку "Место универзитета и римског права у образовању правника према мишљењу Андрес Беља" налазе се следећи чланци: *Hanns-Albert Steger, Derecho Romano y modelo universitario de Andrés Bello*, стр. 173-183; *Maximo Pacheco, Don Andrés Bello y la formacion del jurist*, стр. 185-204; *Candro Schipani, Andrés Bello romanista-institucionalista*, стр. 205-258; *Klaus Luigi, Gli Elementa Juris Civilis di G. Heineccius come modello per le Instituciones de Derecho Romano di Andrés Bello*, стр. 259-274; *Pierre Villard, I romanisti francesi nell' opera di Andrés Bello (1804-1865)*, стр. 275-283; *Gero Dolezalek, Andrés Bello e l'insegnamento della storia del Diritto*, стр. 285-293; *Emilssen Gonzalez de Cancino, La ensenanza de Derecho Romano en Colombia y la utilidad de un enfoque bellista*, стр. 295-299. У одељку "Грађански кодекс Андрес Беља. Јединство и посебност латиноамеричког правног система" налазе се следећи чланци: *Carlo Ghisalberti, Il Codice Civile di Andrés Bello, codice latinoamericano*, стр. 303-315; *Alexandrtio Guzman Brito, La sistematica del Codice de Andrés Bello*, стр. 317-332; *Jose M. Castan Vasquez, El Codice Civil de Bello, factor de unidad*, стр. 333-342; *Bernardino Bravo Lira, Difusion del Codice Civil de Bello en los paises de derecho castellano y portugues*, стр. 343-373; *Jorge Peirano Facio, Proyeccion del Codice Civil de Andrés Bello*, стр. 375-380; *Autilio Guameri, Il Codice Civil cileno e i suoi modelli: alcune osservazioni*, стр. 381-384; *Giovani Diurni, Il Codice, immagine delle forme viventi dell' ordine sociale e della moralita del secolo: prime osservazioni sulla disciplina del matrimonio nell' opera codificatoria di Andrés Bello*, стр. 385-404; *Jose Luis De los Mozos, La organizacion del regimen economico matrimonial en el Codice Civil de Andrés Bello*, стр. 405-419; *Antonio Masi, La legittimazione attiva alle azioni possessorie nel Codice Civil di Andrés Bello*, стр. 421-423; *Gian Savino Pene Vidari, Note sui rapporti fra codice cileno e codice sardo sul regime delle acque*, стр. 425-436; *Hans-Peter Benohr, Atteggiamenti sociali nel diritto contrattuale del Codice Civil*, стр. 437-447; *Giuseppe Provera, Solidarieta e regresso nel Codice di Andres Bello*, стр. 449-458; *Rolf Knutel, Normativas paralelaa en el derecho de obligaciones en el Codice Civil de Andrés Bello*, стр. 459-476; *Laura Moscati, La problematica giuridica nell' opera pubblicistica di Andrés Bello*, стр. 477-480; *Francesco Busnelli, Considerazioni sulla cris dei codici, con particolar riferimento al caso del Codice Civile cileno di Andrés Bello*, стр. 481-495

ног латиноамеричког права у Југославији мало зна (2), пишемо овај приказ у уверењу да ће основни подаци о Бељоовом делу допунити представу наших правника о значају римског права и бити подстицај за изучавање латиноамеричког права.

Андрес Бељо (1781-1865) један је од највећих правника Латинске Америке и не само то. Он је један од симбола латиноамеричке историје, њене независности и слободе. Био је Боливаров савременик, а за слободу се борио не као ратник већ као интелектуалац. Због значаја његовог животног дела сматра се духовним ослободиоцем Иберијске Америке (3). Његов живот и рад, а више утицај који је извршио, нису везани за једну земљу. Родио се и завршио студије у Каракасу, а након деветнаест година службовања у дипломатским мисијама Венецуеле, Чилеа и Колумбије у Лондону прихватио је понуду владе Републике Чиле да се укључи у њену јавну администрацију. У тој земљи је остао до смрти. Радио је на организовању државне управе, предавао на универзитету и бавио се научним радом који је оставио дубоког трага. По свом делу он је латиноамерички патриота а не само борац за ослобођење једне земље од шпанске доминације (4).

Андрес Бељо, као и Боливер, био је дете просветитељског покрета из времена владавине шпанског владара Карла III (1759-1788) (5). Био је човек широке културе и није случајно што је изабран за првог ректора Универзитета у Чилеу. Предавао је природно право, право народа и римско право. Био је такође изузетно плодан креатор правних прописа. Најзначајније резултате постигао је у областима међународног и грађанског права. Аутор је пројекта који су постигали латиноамеричку интеграцију, те Грађанског кодекса Чилеа који је у доброј мери реципиран у латиноамеричким земљама. Полазећи од овако вишеслојне активности, сасвим је разумљиво што овај зборник радова који приказујемо подељен на три дела: I. *Андрес Бело у ел Дерчо Интернационал ен Америка Латина* (стр. 22-169), II. *Универсидад у Дерчо романо ен ла формацион дел јуриста сегун Андрес Бело* (стр. 171-299) III *Ел Кодиго Цивил де Андрес Бело. Унидада у еспецификад дел система јуридико лариноамерикано* (стр. 301-495). Зборник, такође, садржи излагања са отварања и затварања конгреса, те податке о стручној и научној активности аутора чланка. Будући да је Бељов однос према римском праву утицао на његове концепте у области међународног, као и грађанског права, осврнућемо се, најпре, на чланке који осветљавају тај однос и његову активност у области римског права.

I. МЕСТО УНИВЕРЗИТЕТА И РИМСКОГ ПРАВА У ОБРАЗОВАЊУ ПРАВНИКА ПРЕМА МИШЉЕЊУ АНДРЕСА БЕЉОА

Бељо се први пут сусрео с римским правом на Универзитету у Каракасу. Ту је, у складу са шпанском универзитетском традицијом, изучавао Јустинијанове *Институције* које су пре и после добијања независности латиноамеричких држава чиниле суштински део програма правних студија. У њима је, као што је познато, римско право било систематски обрађено. Због те систематике Институције с природноправном и историјском школом у Европи добијају велики значај. Преко њих је, с једне стране, ишло спајање римског права с правима појединих држава, а с друге, развијала се модерна грађанскоправна наука, јер су Институције биле и метод и комплекс правних

(2) Чак и Енциклопедија лексикографског завода, Загреб, 1966, том 1, стр. 352, не спомиње његову активност у области права. Наводи само два Бељоова дела, *Gramática de la lengua castellana* и *Silvas americanas* (поема).

(3) Тако: R. Caldera, *op. cit.*

(4) Тако: C. Ghisalberty, *op. cit.*

(5) Тако: H. A. Steger, *op. cit.*

категорија. Та испреплетаност римског и новог права које се стварало, одражавала се и на програме правних студија у Бељоово време. Тако је он на једном приватном универзитету у Чилеу, под називом "Историја и елементи римског права", заједно предавао природно право, право народа и римско право, а исто тако у форми "Институција" принципе општег законодавства и римског права. Као плод ове наставне активности појављује се, 1843. године, његово *Instituciones de Derecho Romano*, а касније пише и *Principios del Derecho Romano segun el orden de los Instituciones de Justiniano*.

Према Бељоовом схватању римско право се мора изучавати из више разлога. Најпре због тога што су у његовим оквирима изграђени за правнике нужни инструменти, термини, концепти, приципи и класификације. Друго, без изучавања римског права не може се разумети право европских нација. Оно је медијатор историјског искуства (6). Бељо тумачи римско право полазећи од Хајнецијусових Институција (7), које су у XVIII веку уживале велики углед у Западној Европи и биле преведене у свим земљама. Наравно, читао је и друге ауторе који су се бавили римским правом, на пример француском (8), али је Хајнецијусов утицај био пресудан, што се види на многим решењима које Бељо усваја у својим Институцијама (9). Тако Бељо, на пример, следи римско решење о лаесио еномрис код купопродаје, што је у супротности с владајућом доктрином његовог времена. Наиме, основне тачке ослоња у реформи права током XVIII и XIX века биле су слобода уговарања и слобода располагања имовином *inter vivos* и *mortis causa*. Те су реформе биле заговаране од стране Хобса, Лока, Пуфендорфа и Томазија. Полазећи од тога, за већину европских правника раскидање купопродајног уговора због оштећења преко половине, *ultra dimidium iusti pretii*, није у складу с начелима слободног буржоаског друштва, па је овај институт ван употребе у приватном праву. Бељо, међутим, следи Хајнецијуса и прихвата римско правило. У избору између позитивноправног решења и римског он се у наставном процесу опредељује за ово друго, што је свакако последица његовог уверења да су резултати римске правне науке плод примене истинског научног метода. Ово је истицао и након завршетка рада на Грађанском кодексу Чилеа. Он пише да је римска правна наука "толико строга према дедуцијама да ни велики Лајбниц није оклевао да је упореди с поступком математичког закључивања" (10). Овакве оцене показују да је Бељо посматрао римско право као правник, а не као историчар (11). Историји римског права он се окреће тек после 1840. године, кад се сусреће с новијим европским делом, изнад свега са Савињијевим. Тек након тога ставља тежиште на историјску културу и иницира прва истраживања чилеанске националне историје. Као плод таквих Бељоових утицаја, римско право се у Чилеу изучава и након доношења цивилног кодекса, иако је њиме у позитивноправном смислу било превазиђено.

II. АНДРЕС БЕЉО И МЕЊУНАРОДНО ПРАВО У ЛАТИНСКОЈ АМЕРИЦИ

Изучавање права народа Бељо започиње током боравка у Лондону. Његова књига *Principios de Derecho de Gentes*, из 1832. године, право је дело о међународном праву објављено у независној Латинској Америци. Дорађивао га је до краја живота и објавио још два издања, 1844/1863, али сада под називом

(6) Тако: S. Schipani, *op. cit.*

(7) J. G. Heineccius, *Elementa iuris civilis secundum ordinem Institutionum, Amstelodam*, 1726.

(8) Тако: P. Villard, *op. cit.*

(9) Ову проблематику осветљава у сваком чланку K. Luig.

(10) Тако: P. Villard, *op. cit.*

(11) Однос Бељоа према историји римског права одређује G. Dolezalek у наведеном чланку.

Principios de Derecho Internacional. Измена наслова није била само формална, већ показује ауторов развој. У почетку је писао о *праву народа*, а касније о *међународном праву*.

За Беља међународно право је право велике породице држава Европе и Америке, у којем је европско међународно право само део права народа у којем види збир позитивних закона. Оваквим становиштем Беља заузима место између последњих јуснатуралиста и првих позитивиста (12). Наиме, припадници прве школе прихватили су природно право као непосредни или субсидијерни извор права народа, као право које има универзалну тенденцију и способно је да се *природно* шири у времену и простору. Позитивисти су, напротив, признавали само чисто историјско позитивно право засновано на уговорима и обичајима, а ограничено у времену и простору на европске силе, чиме су негирали универзално право. Беља снажно афирмише универзално међународно право, независно од европског, и то у његова два нивоа: а) као природно, универзално, опште, примитивно и примарно и б) као позитивно, вољно, уговорно, обичајно и секундарно. Тако се Бељово основни јуснатурализам добро мири с позитивним правним правилима која се мењају у времену и простору, с правилима која стварају поједине државе у складу са својим посебним и егзонистичним интересима. Ову утемељеност међународног права на природном праву Беља је изразио већ у својој првој књизи о међународном праву. У "Принципима права народа" пише да је природно право основ међународног права и тиме негира апсолутистички волунтаризам држава као једини извор права. Према Бељоу, државе су субјекти међународног права као чланови међународне заједнице. У том праву примењује се начело правне једнакости држава, упркос разликама у њиховом стварном положају. Из те једнакости произлази принцип неинтервенција у страним земљама (13).

Бељово становиште о правој једнакости држава као субјеката међународног права, нема никакве сумње, и данас је једино решење које омогућава развој међународног права. За прву половину XIX века, у времену у којем је ово написао, то је заиста био изузетно визионарски приступ. Ако се томе дода да је Беља, идентификујући принципе међународног права, посебно оне које треба примењивати у Америци, уз једнакост држава уврстио су још и равноправност, независност, сувереност, самоограничавање власти и неутралност, а када је реч о појединцима и једнакост права и право азила, те да је многе од ових принципа оживотворио кроз законске (14), није претеривање када се Беља назива Гроцијусом савремене Латинске Америке (15). Теоријска схватања на којима је заснивао свој поглед на међународно право и утицај који је његово учење о међународном праву извршило на позитивна законодавства латиноамеричких држава, довели су тако до једног интересантног феномена. Док је уочавање међународног права обично под утицајем реалних односа међу државама, па доктрина има другоразредни значај, у Латинској Америци доктрина је била од превлађујућег утицаја (16).

Уз изучавање и рад на стварању норми које регулишу проблематику, међународног права, Беља је радио и на конституисању права латиноамеричке интеграције. Он је сматрао да сарадња и солидарност нових латиноамеричких република треба да се конкретизује кроз конфедерацију коју дефинише као савез суверених држава, конгрес који представља све нове државе континента, расправља и регулише заједничке међународне интересе, конгрес који је самостални и стални заједнички орган за регулисање од-

(12) Овај и следеће закључке изводи у свом чланку М. Panebianco.

(13) Тако: H. G. Espiell, *op. cit.*

(14) На креирање ових принципа и њихово остваривање у пракси указује у наведеном чланку I. M. Paul.

(15) Тако: M. Panebianco, *op. cit.*

(16) Тако: I. M. Paul, *op. cit.*

ређених интереса. Према Бељоовој концепцији овај конгрес доноси одлуке већином гласова. Оне обавезују и државе које су остале у мањини и ступају на снагу без акта ратификације. Конгрес одлучује о најзначајнијим питањима, о рату или миру, о границама, о посредовањима и међународним пословима (17).

Овакво промишљање латиноамеричке интеграције следило је латиноамеричку традицију по овом питању. Франциско де Миранда је још 1790. године у оквиру борбе за ослобађање од Шпаније направио један пројект латиноамеричке интеграције (18) и та идеја била је касније прихватана од напредних мислилаца, укључујући и Боливера. Нужност постојања једне латиноамеричке заједнице Бељо је изводио из присутних заједничких карактеристика у државама Латинске Америке. То су заједнички језик, религија и култура (19). Полазећи од тога, сматрао је да ту заједницу треба да одликује солидарност у остваривању независности и одржавању реда. Из тога настаје и потреба за постојањем америчког међународног права које се разликује од општег међународног права које уређује друштво свих држава. Под америчким међународним правом он подразумева униформна правна решења појединих питања у латиноамеричким државама, која су по њему могућа због постојања заједничког језика, аналогних институција и законодавства које се наслања на исте принципе, те међународног права и сарадње свих држава на очувању мира и остваривању правде (20). Ово, по нашем мишљењу, показује да ни Бељоов рад у области међународног права није био поштеђен утицаја реалних односа који су га окруживали. То исправља раније наведени закључак о превлађујућем утицају доктрине на Бељоове међународноправне концепте.

Аутори чланка у овом зборнику радова нису заобишли ни питање утицаја римског права на Бељоово поимање међународног права. У једном чланку из 1834. године (21) он каже да је познавање римског права неопходно за изучавање права народа, јер ако се желе користити институције, закони и дела правника других народа да би се одабрало и применило оно што је најбоље, мора се познавати римско право будући да су његови принципи прихваћени у Немачкој, Италији, Француској, Холандији и делу Велике Британије. Због утицаја које је извршило на европско право, Бељо римско право убраја међу изворе права народа (22). И Бељоово поимање права народа као збира институција и закона других нација, није далеко од Улпијанове идеје да је *ius gentium* нешто различито од *ius naturale* и *ius civile* (23). Своје почетно схватање међународног права, Бељо је касније развио, па у њему више није видео *ius gentium*, већ *ius inter gentes*. Због тога је и првобитни назив свог уџбеника *Principios de Derecho de Gentes* променио у *Principios de Derecho Internacional*. Свој однос према римском праву, међутим, није променио. И даље га је убрајао у изворе права, што се теоријски може разумети само ако се државе схвате као индивидуе на које се поред посебних и једнаких норми може примењивати и једно право, у овом случају римско (24).

(17) О Бељоовој концепцији пише P. Fois у наведеном чланку.

(18) *Proyecto de Constitución para las colonias hispanoamericanas*

(19) Да би то заједништво ојачао радио је на уједначавању језика и објавио граматику *Gramatica de la lengua castelana*.

(20) Овал поглед на Бељоов интернационализам обрадио је у наведеном чланку F. M. Rubiera.

(21) *El Araucano*, бр. 184. од 21. марта 1834.

(22) *Op. compl., tom XV (Misc.)*, 1893, "De la esenanca secundaria y de la profesional y cientifica", 105, "El derecho romano es origen y fuente de todos los derechos".

(23) Ове закључке о Бељоовом односу према римском праву износи Ilari, *op. cit.*

(24) D. 1, 1, 1 (Ulp, 1 inst.).

III. ГРАЂАНСКИ КОДЕКС АНДРЕС БЕЉОА. ЈЕДИНСТВО И ПОСЕБНОСТ ЛАТИНОАМЕРИЧКОГ ПРАВНОГ СИСТЕМА

Грађански кодекс Чилеа који је редиговао Бељо објављен је 1855, а ступио је на снагу 1857. године. Пре њега примењивало се у Латинској Америци, па и у Чилеу, законодавство Кастиље и Португала, опште право састављено од римског и канонског, као и право које се односи на конкретну територију. Због одсуства система било је и пре Бељоа више покушаја, како у Шпанији тако и Латинској Америци, да се право кодификује (25). У примени је било око 50.000 закона, па је било тешко установити који су на снази, а исто тако су се јављале и тешкоће око њиховог тумачења. Због тога идеја о кодификовању права не настаје с револуцијом (26). Као што је у Европи *Code de Napoleon* био логичан завршетак једног историјског процеса у развоју права, у којем је француска револуција била само повод и латиноамеричке кодификације, па и ова Бељоова, биле су израз потребе да се на систематски начин уреди право, а њиховим доношењем само се заокружава процес осамостаљивања латиноамеричких држава (27).

С проблемима везаним за кодификовање права Бељо се упознао током боравка у Лондону. Био је под Бентамовим утицајем, па је кодекс видео у просветителској и револуционарној визији као акт који, на рационалан начин, утврђује норме које отклањају арбитрност. Исто тако, Бељо је од Савињијеве историјске школе преузео схватање о нужности поштовања историјске традиције приликом прављења кодификације (28).

Полазећи од Бентамовог емпиризма, а уважавајући традицију свог континента, Бељо је сачинио кодекс који је удовољавао потребама латиноамеричког подручја. Кодекс је радио и објављивао по деловима, а када га је публикувао у интегралном тексту имо је следећу систематику: Уводно поглавље, у којем се говори о праву и његовим изворима, I. О особама, II. О стварима, III. О наслеђивању за случај смрти и поклонима међу живима, IV. О контрактима и уговорним облигацијама. Ово одговара Гајовој и Јустиновој систематизацији, касније прихваћеној у средњем и новом веку (29). Утицај римског права у Бељоовом кодексу није дошао до изражаја само у систематици, већ и у садржини. То се може видети у члановима 25-51. Ту се, по угледу на рубрику *De verborum significatu* из Јустинијанових Дигеста (30), даје мали речник правних појмова који се најчешће срећу у Кодексу. Даље, *culpa lata* и *culpa levis* дефинишу се као у римском праву, а код преноса права својине није прихваћена у то време превлађујућа француско-италијанска формула о довољности каузалног консензуса, већ чешће она према којој се захтева *titulus* и *modus acquirendi* (чл. 670-675), која потиче из општег римског права и кодификована је у АВГВ, а потом прихваћена у аустријском праву (31). Солидарност и право на регрес (чл. 1522) регулише се по угледу на римско класично право као и у другим модерним кодификацијама (32).

У Бељоовом кодексу очигледан је утицај француског модела, али се он у науци, по правилу, пренаглашава, а потцењују се утицаји немачког, аустријског, италијанског и шпанског законодавства. Тако се, на пример, код неважности правних послова (чл. 1683-1684) терминологија прихвата фран-

(25) Тако: B. B. Lira, *op. cit.*

(26) Тако: J. P. Facio, *op. cit.*

(27) Тако: G. Diurni, *op. cit.*

(28) Тако: C. Ghisalberty, *op. cit.*

(29) Тако: A. G. Brito, *op. cit.*

(30) D. 50, 16.

(31) Тако: A. Guarneri, *op. cit.*

(32) Тако: G. Provera, *op. cit.*

цуски модел, тј. дихотомија апсолутна ништавост - релативна ништавост, али само решења почивају на германској пандектистици. С друге стране, чилеански кодекс је у неким стварима потпунији од француског. Садржи, на пример, одредбе о изворима облигација и поцесорним тужбама, којих у француском кодексу нема. Интересантно је да је и *common law* послужило Бељо као узор за нека решења. Тако се у чл. 5. уводног поглавља каже да ће врховни и виши судови сваког месеца марта указивати председнику републике на двоумљења у тумачењу, празнине и тешкоће у примени закона. Ова веза између правосудних и политичких органа у циљу законодавних реформи постоји само у искуству *common law* (33). Исто тако, у креирању неких одредби Бељо је нашао инспирацију и у другим европским кодексима. У материји режима вода служио се сардењским кодексом из 1837. године (34). Комбиновање различитих решења дошло је до изражаја и у материји уговора, код заштите одређених категорија лица. У заштити малолетника, душевно болесних лица, уговорних страна које су у подређеном друштвеном положају, затим код *laesio enormis*, уговорне казне, јемства, некада су преузимања решења из римског права, некада из старог правног режима који је био на снази пре доношења Наполеоновог кодекса, а понекад из тог кодекса. Када се све те норме сагледају, произлази да је Бељо доследно спроводио идеју о заштити слабије уговорне стране, односно имао је идеју о неопходности чувања друштвеног мира (35).

С правно-техничког становишта Бељоов кодекс је врло конзистентан. То је, свакако, последица околности да је изишао из пера једног аутора, те да је плод петнаестогодишњег рада. Бељо је у низу решења показао осећај за уравнотежено уређивање положаја уговорних страна. Наполеонов кодекс му је био плодан извор, али је његова решења дограђивао увек када је налазио да она нису једнако повољна за обе стране. Тако на пример у чл. 1231. француског кодекса стоји да судија *може* да смањи уговорну казну због неизвршења обавезе ако је облигација делимично испуњена. У Бељоовом кодексу у одговарајућем члану (чл. 1539) написано је да се уговорна казна због неизвршења обавезе *пропорционално смањује* ако је облигација делимично испуњена (36).

Од три велика латиноамеричка кодекса, бразилског из 1859. који је редиговао *Teixeir de Freitas*, аргентинског из 1869. који је редиговао *Velez Sarsfield* и чилеанског који је сачинио Бељо, овај последњи је најстарији, примењивао се од 1857. године. Због тога није чудно што је извршио велики утицај. Чилеански кодекс су прихватили Еквадор и Колумбија. То је био истински феномен правне трансплантације (37). Под његовим утицајем донети су уругвајски, бразилски, мексикански и сви остали латиноамерички кодекси, изузев оних које су донеле државе Санта Круз, Хаити и Перу. Тако Бељоов кодекс у Латинској Америци заузима исто место које у Европи има француски (38).

Доношењем Бељоовог кодекса у Латинској Америци почиње период кодификованог грађанског права. Међутим, после његовог доношења, а нарочито у првим деценијама овог века, у Чилеу се доноси низ закона, па се поставља питање каква је улога овог велоког кодекса данас (39). Овим законима, који нису карактеристични само за Чиле, фигуративно речено, напада се једна тврђава и улази се у век декодификације и кризе кодекса. Под при-

(33) Тако: A. Guarneri, *op. cit.*

(34) Тако: G. S. P. Vidari, *op. cit.*

(35) Тако: H. P. Benohr, *op. cit.*

(36) Тако: R. Klutzel, *op. cit.*

(37) Тако: J. M. C. Vasquez, *op. cit.*

(38) Тако: J. P. Facio, *op. cit.*

(39) Овим питањем бави се у свом чланку F. Busnell, па даље наводимо његове закључке.

тиском друштвених прилика напади долазе с разних страна, економске, политичке, идеолошке и систематске. Због тога кодекси губе средишње место у грађанском праву наших дана. Како легалитет лежи у уставном систему, кодекс долази у положај контрасистема. С идеолошког становишта прошло је време једнаког права за све грађане, права које не води рачуна о класној подели. Настају класичне категорије контракта и правних лица, те институт одговорности само по основу кривице. Кодекс тиме постаје само један микро-систем грађанског права. Стављање знака једнакости између кодекса и грађанског права, прокламовано после Наполеоновог законика, показало се као утопија школе егзегезе. Кодекси не могу на одговарајући начин регулисати проблем тзв. индустријског друштва. Ипак, њихов значај тиме не престаје јер они постају опште право за све секторе приватног права. Они садрже опште категорије и принципе. У њима су утемељене вредности правне културе и у најтешњој су вези с правном науком, што није увек случај са законима који уређују поједине правне области и често су везани за политику. Ако се Бељоов кодекс посматра с овог становишта закључак је да је издржао проверу времена. Његов је велики значај у кратким, прецизним и примерима обогаћеним бројним дефиницијама које су резултат ауторовог напора да уравнотежи апстрактно и конкретно, синтезу и анализу, традицију и актуелност. Колико је тај напор био плононосан показује чл. 1437. који говори о изворима облигација:

"Облигације настају или из стварног учешћа два или више лица, као код контраката и споразума; или својеволјним чињењем лица које се обавезује, као код прихватања наслеђа или легата и код свих квазиконтраката; или као последица неког чињења које је нанело повреду или штету другом лицу, као код деликата или квазиделиката; или по одредби закона, као између очева и деце у породици (40)."

*

Зборник радова посвећен Андрес Бељоу, у којем су радови објавила 33 истакнута научника из Европе и Латинске Америке чија је ужа струка међународно, грађанско, односно римско право, из разних углова осветљава научни опус овог великог правника. Ови радови, штавише, осветљавају судбину римског права и недвосмислено показују да дуга историја римског права није везана само за Европу и грађанско право. Бељоово дело показује да је римско право и у основи латиноамеричке правне културе, те да је било, чак, један од извора међународног права на том континенту. Очигледно је да је свет, када је у питању право, захваљујући баш римском праву много повезанији него што би се то могло претпоставити када се посматра географска карта. У осветљавању ове чињенице видимо вредност овог зборника радова са конгреса који су организовали Италијанско удружење за латиноамеричка друштвена истраживања и Национална комисија Венецуеле за обележавање двестоте годишњице рођења Андрес Бељоа и оснивања Издавачке куће Бељо.

Антун Маленица

(40) *"Las obligaciones nacen, ya del concurso real de dos o más personas como en los contratos o convenciones; ya del hecho voluntario de la persona que se obliga, como en la aceptación de una herencia o legado y en todos los cuasicontratos ya a consecuencia de un hecho que ha inferido injuria o daño a otra persona, como en los delitos y cuasidelitos; ya por disposición de ley, como entre los padres y los hijos de familia"*.